

SADIQ MURTUZAYEV

(əvvəli ötən sayımızda)

Biz bir neçə çadır gətirib və əlavə o zaman respublikanın özündə çobanlar üçün istehsal olunan xırda keçə çadırlar da əlavə edib pioner düşərgəsini təşkil etdik. Elə buna qədər hər kolxoz və sovxoz rəhbərlərini yığıb Nur dərəsində kolxozlar, Şellidəki Qar-qar çayı sahilindəki məşhur bağda sovxozlar üçün kurort-sanatoriya komplekslərinin tikintisinə qərar verdik.

Bəs bunun üçü maliyyə vəsaitini necə əldə etdiniz sualı ortaya çıxar bilər. Elə axtarış zamanı çox zəngin bir mənbə tapdıq. Kolxoz və sovxozlar hər il ümumi gəlirin 2 faizini mədəni-kültüvi tədbirlərə ayırmalı idi və bu vəsait kolxoz və sovxozların bölünməz fond adlanan göstəricisində toplanmışdı. Hətta belə göstəriciyə görə bu təsərrüfatlar təriflənirdi. Mən buna görə bəzi təsərrüfatların rəhbərlərini hətta partiya məsuliyyətinə cəlb etdim. Bax elə bu əsasda indi böyük imkanlar yaranmışdı. Biz bu vəsaiti həmin vəsaiti pioner düşərgələrinin, sanatoriya­ların tikintisinə yönəlt­dik.

Abdal-Gülablı və Şelli

sanatoriya­larına ucaldılan çox oriqinal tikililərin tarixi ilə əlaqədar maraqlı bir məqamı qeyd etmək yerinə düşər. Vaxtilə respublika nümayəndə heyəti Gürcüstana təcrübə mübadiləsinə gedərkən Qardabani rayonu ərazisində ümumiyyətlə komso­mol fəalları məktəbi üçün tikilmiş şəhərcikdə çox maraqlı villalar görüb onlardan birinin layihəsini götürmüşdüm. Həmin layihəni Karyer Qasım adı ilə tanı­nan Qasım Kərimova verdim ki, bu villadan birisini onun rəhbərlik etdiyi daş karxanasına məxsus ərazidə inşa etsin.

Həm də göstərişim elə idi ki, tikinti 10 gün müddətində inşa edilməlidir. Ağdamın memarı Firdousiyə göstəriş verdim ki, lazımı köməyi eləsin. Layihənin bütün yazıları gürcü dilində olduğundan onlar həmin gecə Qardabaniyə gedib tikinti ilə tanış olaraq səhər Ağdama qayıtmış və tikintinin inşasına başlamışlar. Tikintini 8 günə başa çatdıraraq mənə xəbər verdilər. Həm də villa Qardabanidəkindən iki dəfə böyük idi və onun eyvanında ən azı 40 nəfər yerləşə bilərdi. Belə tələsikliyin iki səbəbi var idi. Birincisi o idi ki, Qasım Kərimovun qeyri-adi potensialına bələd idim, ikincisi bu idi ki, 10 gündən sonra 1 May nümayişi olacaqdı və

burada kolxoz-sovxoz rəhbərlərinin iştirakı ilə o zaman "mayovka" adlı tədbiri keçirməli idik. Bu məqsədimdən heç kimin xəbə­ri yox idi.

Mən may nümayişindən sonra hamıya göstəriş verdim ki, səhər saat 10-da bütün kolxoz və sovxoz rəhbərləri həmin yerdə olsunlar və Q.Kərimovun onları mayovkaya dəvət etməsi haqqında məlumat verdim.

Ertəsi günü hamı toplaşmışdı və məclis saat 3-dək davam etdi. Hamı biri-birindən xəbər almış ki, bu mayovkada katibin bizə məlum olmayan nə işə bir niyyəti var.

Məclis tamam olandan sonra

biz, hamılıqla Abdalın Nur dərəsinə yola düşdük. Niyyətim ancaq orada onlara məlum oldu. Əvvəlcə təsərrüfat başçılarından soruşdum ki, siz hər il sanatoriya və kurortlara gedirsiniz, bəs kolxozçular və sovxoz fəhlələrinin yüzdən biri bunu görmür. Axı onların da sizin kimi haqqı vardır. Qasım Kərimov həmin tikintini 8 günə başa çatdırıb, indi sizə 1 ay vaxt verirəm, hər biriniz bundan birini tikməlisiniz. Binaların Firdousi tərəfindən hazırlanmış layihədə evlər nömrələ­nərək 22 kolxoz rəhbəri arasında püşk atmaq yolu ilə bölüşdürüldü. Buradan 18 sovxoz direktoru ilə Şelliyə yola düşdük və orada da həmin qaydada sovxozlar yerləşdirildi.

Mən hər gün vaxt tapıb­hər ikisinə baş çəkir, rayonun tikinti təşkilatlarına ehtiyacı olanlara müvafiq köməklik göstərili­rdi. İşlər vaxtında başa çatdırıldı. Bu yerdə, dəfələrlə müxtəlif yazılarımda qeyd etdiyim ağdamlıların fədakarlığını bir daha qeyd etməyi lazım bildim. Bir xatirə kitabımda qeyd etmişəm, bir daha təkrar edirəm ki, Ağdamda işə başladığımdan iki ay sonra bu qənaətə gəlmişəm ki, bu camaatla dağdağ üstünə qoymaq olar və bütün çoxsaylı yeniliklərə bu qənaətimlə başlamışam. Lakin bir məqamı gərək yaddan çıxarmayasan ki, onları təşkil etməyin yollarını gərək dərk edəsən, ən başlıcası şəxsiyyətləri dəyərləndirərək hər biriniruhlandıra biləsən. Gərək heç vaxt məniliyinə toxunan söz deməyəsən. Unutma ki, ağdamlı hardasa geri qal­mağı, tənqidi də, təhqiri də özünə sığışdırma bilmir.

Ağdam mədəniyyətsarayının tikintisi uzun illər idi ki, başa çatmırdı. Böyük öndər Heydər Əliyev ilk dəfə Ağdama pambıqçıların zona müşavirəsini keçirməyə gələrkən biz müşavirəni Ağdamın mərkəzində deyil, Xındırıstan kəndində keçirməyi nəzərdə tutmuşduq. O, bunu məndən xəbər alarkən bildirdim ki, Ağdamın mərkəzində ən böyük zal Məşədi Abbas tərəfindən mədəniyyət sarayı adı ilə tikilib, sonra Ağdam Dövlət Dram Teatrına verilib və ora 250 nəfərdən artıq

adam sığışır. O, dedi ki, bəs ağdamlılar buna necə dözlürlər.

Mən cavab verdim ki, bu ağdamlıların yox, onlara rəhbərlik edən adamların günahıdır. O mənə bildirdi ki, bəs indi siz rəhbərlik edirsiniz. Mən cavab verdim ki, indi bu qüsurlumuzu aradan qaldırmaq istəyirik. 3-4 il əvvəl başlamış mədəniyyət sarayının tikintisi çox ləng getdiyindən cəmi 20-30% iş görülmüşdü. İndi orada iş 3-4 dəfə sürətlənib və bu qüsuru daha tez aradan qaldırmaq üçün dəmir, beton konstrukturu ilə 500 nəfərlik üzümçülər evi adlanan saray tikilib istifadəyə verilmişdi.

Ağdam Dövlət Dram Teatrı. Mədəniyyət sarayının istifadəyə verilməsi ilə vaxtilə ləğv edilmiş və çox görkəmli aktyorlar yetişdirmiş dövlət teatrının bərpa edilməsi məsələsi gündəmə gəldi və bunu tezliklə həll edib şəhər klubunu onun ixtiyarına verdik və az sonra onun da tamaşaçı sayını artırmaq üçün 2 dəfə böyüdülməsi üçün işə başladıq, lakin mənfur qonşularımızın təxribatı bunu yarımçıq qoydu.

Xan Şuşinski adına Ağdam muğam musiqi məktəbi. Bunu xüsusi olaraq qeyd etmək olar. Bu mənada ki, o, şorqəd ilk belə məktəb idi. Bir neçə il əvvəl Binəqədi rayonunda fəaliyyət göstərən həmin məktəbin yaradılmasının 30 illik yubileyi keçirildi və o zaman bu məktəbin yüz­lərlə muğam ustası yetişdirdiyi qeyd olundu. Onun nailiyyətlərində ilk gündən ona rəhbərlik edən Rafiq Rüstəmovun xidmətini xüsusi qeyd etməyə dəyər.

İmarət

Ağdama fəaliyyətə başlayan dan bir neçə gün sonra gözəl şairimiz Hüseyn Arifin bir şeirini aldım. Şeir Xan qızı Natəvanın "İmarət" adlanan məkanında dağdılmış, sinə daşı hansısa məmurun oğurlayıb evində əlüzuyuyan düzəltməsinə həsr edilmişdir. Mən dərhal həmin məkana baş çəkdim.

Ağlamalı bir mənzərə gör­düm. Natəvanın həqiqətən xarabaya çevrilmiş məzarının ətrafında eşşəklər otlayırdı.Qarabağ xanlarının - Pənah xanın, İbrahimxəlil xanın, Mehdiqulu xanın məqbərələri də eyni gündə idi. Az sonra akademik Əzizə Cəfərzadə Ağdama gələrək həmin məzarla əlaqədar mənimlə görüşdü. Yığcam bir müşavirə keçirib rayonun digər rəhbərlərinə kəskin iradlarını bildirdim. Respublika memarlar İttifaqına müraciət edib heykəltarəş dəvət etdim.

Görkəmli heykəltarəş O.Məmmədovu göndərdilər və ona Natəvanın qəbirüstü abidəsini sifariş etdik. Eləcə də Qarabağ xanlarının məqbərələrini bərpa etdik, buradakı mərasim evini bərpa edib sonralar orada Muğam poeziya teatrını təşkil etdik. Bəxtiyar Vahabsadənin "Muğam" poemasını səhnələşdiribilk tamaşanı

verdik. Buradakı unudulmuş stadionu mükəmməl abadlaşdırdıq.

Natəvanın məzarının açılışı çox möhtəşəm oldu. Natəvan qızlar bayramı adlanan tədbirə respublikanın hər yerindən görkəmli qadınları, yaradıcılıq təşkilatlarının nümayəndələrini dəvət etdik. 10 mindən çox qadının iştirakilə tədbirin açılışı oldu. Xalq artisti Amaliya Pənahovanın faytonda Natəvan qiyafəsində stadionla gəlişi uzun sürən alqışlarla qarşılandı.

Bir maraqlı məqamı

da elə bilirəm ki, qeyd etmək yerinə düşər. Aramızda böyük səmimiyyət, dostluq yaranmış, xalqımızın ictimaiyyət, Sosialist Əməyi qəhrəmanı, Lenin mükafatı laureatı Fərman Salmanova zərəfatyana bir teleqram vurub (o, bu zaman SSRİ Neft və Geolo­giya nazirinin birinci müavini idi) onu Natəvan qızlar bayramına dəvət etdim. Dərhal cavab verdi ki, "mən gələcəyəm". Bir gün əvvəl Ağdama gəldi. Bayram tədbirindən sonra Ağdamın mərkəzi meydanında təşkil olunan mitinqdə təbrik nitqi ilə çıxış etdi, üç gün Ağdamın qonağı oldu və müxtəlif görüşlər keçirdi. (Onunla tanışlığım 60-cı illərin əvvəlində SSRİ Ali Sovetinin deputatı olduğum zaman başlamışdı.) Natəvan qızlar bayramı ənənəyə çevrilib hər il onun doğum günü təkrar olunurdu.

Pənah xan qalası. Bu qalanın varlığı haqqında məlumatlar olsa da qaladan əsər-ələmət yox idi. Bu qalanın olduğu məskəndə Şahbulaq adlanan çox möhtəşəm bir bulaq var idi və ağdamlıların da, Ağdərə-Kəlbəcər yolunun üstündə olduğundan buradan keçənlərin də yolüstüistirahət yeri idi. Biz qalanın yerini tapıb onu rayonun imkanları və ictimai əsaslarla bərpa etmək qərarına gəldik. Tədbirdə Kəlbəcərli olub Mingəçevirdə iş adamı kimi məşhur olan Əlif Hacıyevin sponsorluğunu xüsusi minnətdarlıqla qeyd etmək yerinə düşər.

Bunula əlaqədar yaranan bir xoşagəlməz məqamı da qeyd etmək istəyirəm. Bir gün respublika Nazirlər Sovetinin sədi Həsən Seyidov Dağlıq Qarabağ Vilayət Komitəsinin birinci katibi B.Gevorqov ilə Ağdərəyə gedərkən bu qalanı görüb ondan xəbər alır ki, bu nədir belə, axı burada qala yox idi.

Mənimlə heç də yaxşı münasibətləri olmayan Gevorqov

izahat verir ki, bunu Sadiq Murtuzayev tikdirib və Sadiq qala adı verib. O, buna inanır və hər ikisinin imzası ilə Mərkəzi Komitənin 1-ci katibi K.Bağırov yoldaşa məktub göndərirlər. O da bu möhtəşəm imzalara görə (hər ikisi Büronun tərkibində idilər) büronun qərarı ilə komissiya yaradıb müzakirəyə çıxarmaq barə-

də qərar verirlər. Azərbaycan Mənzil Kommunal Bankının sədri bir gün mənə zəng edib sabah komissiya ilə Ağdama gələcəyik deyərək məqsədini bildirdi.Mən Gevorqovla məlumatı imza atan Nazirlər Sovetinin sədri Həsən Seyidova zəng edib "bu mənə iftira­dır?" sualını verərkən o, "bunda heç bir iftira yoxdur, verdiyimiz məlumat düzdür, orada heç bir qala olmayıb" - cavabını verir. Mən Mərkəzi Komitənin ideologiya üzrə katibi Həsən Həsənova zəng vurub "onların tarixdən xəbərləri yoxdur, siz ki, bunu yaxşı bilirsiniz" qəh-qəhə çəkib gülür və H.Seyidova zəng vurur, lakin onu inandırma bilmir. Mənə "gördün, sözünün üstündə möhkəm dayanıb", "özün Kamran Bağirova zəng vur"deyir.

Mən K.Bağırova zəng edib məsələni deyərəkən o da Mərkəzi Komitə Bürosunun iki möhtəşəm üzvü (Gevorqov üzv yox, nami­zəd idi) imza atıb, mən inanmaya bilmərəm, "qoy yoxlasınlar" sözlərindən sonra mən özümü saxlaya bilməyib "qoy 100 dəfə yoxlasınlar, özünüz biabır olacaqsınız, yoxlamadan əvvəl tarixi bilənlərdən xəbər alardınız. Siz görəcəyiniz işi mən görmüşəm, bu da mənə səğdoldur?" K.Bağırov "yaxşı-yaxşı, qızımsa, dəyərdəm komissiyayı ləğv edərlər." Az sonra komissiya­nın sədri Qasimov mənə zəng vurub deyir ki, H.Seyidov mənə biabır elədi ki, niyə S.Murtuzayevə məqsədimizi əvvəlcədən xəbər vermisiniz?

Ergi qəsəbəsi

Burada indi 4 mindən çox əhali yaşayır. Onun da tikintisinin özünəməxsus tarixi vardır. Qəsəbə 12 min hektarlıq Ergi düzündə, burada yaradılan sənaye əsaslı yem istehsalı birliyinin yaradılması ilə əlaqədar salınmışdır. Kür-Araz tikintisi idarəsinin rəisi Saleh Hacıyev mənə müraciət etdi ki, SSRİ Su Təsərrüfatı Nazirliyi yeni mexaniki suvarma qurğuları alıb və onlardan bizə də vermək istəyirlər. Bunun üçün azı 2 min hektarlıq torpaq sahəsi lazımdır. Belə bir imkanınız varmı?

Mən Ergi düzünü təklif elədim və o, səhəri günü Ağdama gəlib mənimlə Ergi düzünə getdik. Sahə çox münbit idi, lakin su mənbəyi yox idi.

Saleh Hacıyev çox savadlı mühəndis, gözəl təşkilatçı idi (Allah ona qəni-qəni rəhmət eləsin). Burada subartezian quyları qazmaq­la lazımı su mənbəyi yaratmağı qərara aldı və qısa müddətdə 17 quyu qazıldı. "Kuban" adlı mexaniki suvarma qurğusugətirilib quraşdırıldı, biz də bu əsasda təsərrüfat­lارarası yem istehsal birliyi yaradaraq həmin qışlaq sahəsinə də qışlayan 120 mindən çox qoyunu yemlə təmin etmək imkanı üçün yem istehsalı zavodu yaratdıq.

(ardı növbəti sayımızda)